

מעריך המילואים 2023 – אתגר לרמטכ"ל הנכנס

אריאל היימן | 18 בינואר, 2023 | גיליון 1683

מעריך המילואים מצוי כיום בתקופה מאתגרת. חיילי המילואים המהווים אחוז קטן בחברה הישראלית נתקלים בקושי הולך וגדל לשרת במילואים. החל מתחילת 2023 יגויסו גדודי המילואים לשתי תקופות של תעסוקה מבצעית בשלוש שנים, כפול מהקורה כיום. בנוסף, עלול מעריך המילואים למצוא את עצמו מחליף את פלוגות מג"ב שאמורות לעזוב את אזור יהודה ושומרון לטובת משימות אחרות. כבר כיום ניכרת ירידה משמעותית באחוזי ההתייצבות לאימונים ותעסוקה מבצעית. הגדלת הנטל על המשרתים איננה עניין של מה בכך, וימים יגידו כיצד תשפיע מדיניות הממשלה החדשה על המוטיבציה להתייצבות של חיילי המילואים. הקושי לא יבוא לידי ביטוי בהפגנות או מחאות, אלא באחוזי גיוס נמוכים ובהשתמטות אפורה. התקופה הקרובה היא תקופה מורכבת וקריטית מאד למעריך המילואים, המהווה רכיב חשוב בביטחון הלאומי. על הרמטכ"ל הנכנס רב אלוף הרצי הלוי ומפקדי צה"ל לפעול מראש וברצינות למניעת שחיקת המעריך והגעה למשבר.

לאחרונה החליט צה"ל לזמן לתעסוקה מבצעית גדודי מילואים פעם בשנתיים, ולא פעם בשלוש שנים כפי שהיה עד כה וכמוגדר בחוק המילואים. המהלך נועד לספק מענה לצורך בכוחות רבים, הנובע מההחמרה הנוכחית במצב הביטחוני, בעיקר בשטחי יהודה ושומרון. החלטה זו עברה בשקט תקשורתי אך מדובר בשינוי דרמטי.

נתונים מספריים מדויקים לגבי היקף מעריך המילואים אינם מפורסמים, אולם על פי מידע עקיף ניתן להעריך שלא יותר מאחוז וחצי מתושבי ישראל משרתים במילואים, ורק כ-6 אחוזים בלבד מאלה שסיימו שירות חובה משרתים שירות מילואים פעיל (לפחות 20 ימי מילואים בשלוש שנים). בנוסף, סוד ידוע הוא שהשירות במילואים הוא בפועל התנדבותי (על אף שהוא מתקיים על פי חוק). אחוז המשרתים במילואים הולך וקטן עם השנים, בין השאר בגלל הגידול באוכלוסייה מחד גיסא והקטנת הצבא מאידך גיסא. מעריך המילואים הופך עם השנים להיות קבוצה קטנה וייחודית בחברה הישראלית.

תמיד היה קשה לשרת במילואים, אך מה שבעבר נראה היה סביר בעיני אנשי המילואים - 35 ימי מילואים מידי שנה - איננו סביר כיום. הקושי הולך וגדל, ובין שאר הסיבות ניתן למנות את הבאות:

א. האיום החיצוני על מדינת ישראל השתנה ועל פניו הוא איננו קיומי יותר. מול צה"ל לא עומד כיום צבא שיכול לאיים בכיבוש המדינה.

ב. החברה הישראלית הפכה והופכת עם השנים להיות חברה אינדיווידואליסטית, מגמה המשנה את היחס בין צרכי הפרט ביחס לצרכי החברה.

ג. הלכי הרוח בחברה הישראלית אינם מעודדים (בלשון המעטה) את השרות במילואים והסולידריות הולכת ומצטמצמת. אחוז המשרתים הפעילים במילואים קטן עם השנים, ובמובן זה צה"ל כבר מזמן איננו "צבא העם".

ד. על פי [סקר שנערך על ידי המכון הישראלי לדמוקרטיה](#), כמחצית מהציבור תומכים במעבר צה"ל לצבא מקצועי. ניתן להעריך שהחושבים כך אינם מבינים לאשורה את המשמעות של צבא מקצועי, אולם, אמירה זו חשובה להבנת הלכי הרוח בחברה הישראלית.

ה. קשת האיומים על העורף גדולה היום הרבה יותר מאשר בעבר. גיוס חייל מילואים בעת חירום עלול להתרחש בעת הפגזה על העורף, מצב שיקשה על חיילי המילואים לעזוב את משפחתם הנמצאת באזור מופגז ולהתייצב ביחידתם. לתובנה זו משמעות על המוטיבציה לשירות במילואים.

ו. קיים לחץ על חיילי המילואים, הן סמוי והן מפורש, לא להתייצב לשירות בשגרה. הלחץ מגיע בדרכים שונות מהמעסיקים, ממוסדות הלימוד, מהמשפחה הקרובה ומהסביבה בכלל. ימים יגידו האם להרכב הממשלה החדשה, האידאולוגיה המנחה אותה ומדיניותה יהיו משמעויות מבחינת תפיסתם של חיילי המילואים את הקריאה לשירות.

קשיים אלה מביאים לכך שכבר כיום ניכרת ירידה משמעותית באחוזי הגיוס לאימונים ולתעסוקה מבצעית של גדודים לוחמים. למצב הנוכחי תתווסף בשנת 2023 התקנה (באישור הכנסת) שקובעת שניתן לגייס גדודי מילואים לתעסוקה מבצעית פעם שניה במהלך שלוש שנים. בנוסף נדונה אפשרות כי על פי החלטת השר לביטחון פנים, יחידות מג"ב המשרתות כיום ביהודה ושומרון יועברו למשימות אחרות, ויחידות מילואים יקראו להחליפן.

המעטים שמשרתים רוצים תמיכה משמעותית וצעדים בפועל, ולא דווקא בהקשר לתגמול הכספי. הם מבקשים משמעות ערכית ונורמטיבית לפעילותם, שואפים לזכות ביחס מכבד וכן שיזמנו אותם רק בכפוף לצורך אמיתי, לניצול זמנם ראוי, לאימונים והצטיידות הולמים, לתנאי שירות סבירים ורק בסוף הרשימה – לתגמול.

כל פעם שה"חווה" בין צה"ל לאנשי המילואים מופר, המערך נשחק שחיקה נוספת המצטרפת לקודמותיה. הדוגמאות לכך מהעת האחרונה רבות ונביא רק אחת. לא מזמן נשלחו חיילי מילואים לפעילות מבצעית לאורך גדר הפרדה ברכב ליסינג אזרחי קטן, ולא בכלי רכב מבצעי. החיילים חשו שלא התייחסו אליהם בכבוד, שלא צוידו כראוי, ובעיקר שאין משמעות לפעילותם. תגובת דובר צה"ל לא עסקה בנושאים אלה, אלא הסבירה שקיימת תכנית רכש רב-שנתית לרכישת רכבים ממוגנים. תשובה שכזו היא ביטוי לחוסר ההבנה העמוקה של צה"ל את מערך המילואים.

ברור שמערך המילואים נמצא כיום באיזון עדין מאד. זימון אנשי מילואים לתעסוקה נוספת (ואולי יותר בכפוף להוצאת פלוגות מג"ב מיהודה ושומרון איננה עניין של מה בכך. טועה הצבא אם הוא חושב שהמערך יתגייס כרגיל אם יזמן על פי התקנה החדשה ואולי אף מעבר לה. הקושי לא יבוא לידי ביטוי בהפגנות או מחאות, אלא באחוזי גיוס נמוכים, בהשתמטות אפורה – דוגמת "בעיות רפואיות". עם זאת, הלכי הרוח וסקרים מצביעים כי לפחות בשלב זה, במקרה חירום אמיתי, מערך המילואים יתגייס במלא עוצמתו.

התקופה הקרובה היא תקופה מורכבת ומאתגרת מאד למערך המילואים ולאלה האמונים על הטיפול במערך בצה"ל. האיום הביטחוני בשטחי יהודה ושומרון מתעצם, וכך גם הקושי לצאת למילואים. בנוסף, המצב החברתי-פוליטי במדינה מאתגר מאד, ובצד זאת התווספה תעסוקת מילואים ליחידות רבות. במצב זה, כל שינוי הוא רב משמעות ועלול להביא למשבר. משבר במערך המילואים עלול להיות בלתי הפיך ולכן על המערכת לפעול מראש וברצינות, ולא רק בנקיטת מס שפתיים של אמירות תומכות ומעודדות של מפקדים בכירים. על הרמטכ"ל הנכנס, האלוף הרצי הלוי, ועל מפקדי צה"ל, להבין את הקושי ולא לזנוח את הטיפול במערך המילואים בתקווה שהכל יסתדר, כבעבר. מערך המילואים הוא רכיב חשוב בביטחון הלאומי של ישראל, ואסור לשחוק אותו ולהביאו לכדי משבר.

עורכי הסדרה: ענת קורץ ואלדד שביט